

Andrzej Stępnik

"Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej". II Konferencja Naukowa w Lublinie 6 - 7 listopada 1985 r.

Rocznik Lubelski 27-28, 319-322

1985-1986

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sesja przyniosła, jak się zdaje, interesujący dorobek, dając wszechstronny obraz dziejów Narola. Wypada podkreślić dobrą organizację sesji, a także duże zainteresowanie jej obradami ze strony miejscowego społeczeństwa. Organizatorzy przewidują publikację materiałów sesji.

Eugeniusz Janas

„ŚRODOWISKA HISTORYCZNE II RZECZYPOSPOLITEJ”. II KONFERENCJA
NAUKOWA W LUBLINIE 6—7 LISTOPADA 1985 R.

W dniach 6—7 listopada 1985 r. w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego odbyła się II konferencja naukowa zatytułowana „Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej”. Zorganizował ją Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i Zakład Historii Historiografii i Dydaktyki Historii Uniwersytetu Warszawskiego. W konferencji uczestniczyło ponad 20 historyków niemal ze wszystkich poważniejszych ośrodków naukowych w Polsce oraz liczne grono zainteresowanych osób. Było to już drugie spotkanie tego licznego zespołu badawczego (pierwsze odbyło się 12—13 czerwca w Krakowie), który podjął się trudnego zadania przypomnienia sylwetek wszystkich historyków polskich i z Polską związanych okresu międzywojennego oraz ich dorobku. Zarówno konferencja krakowska, jak i lubelska, poprzedzone wieloma spotkaniami roboczymi, stanowiły zamknięcie pewnych etapów badań, zainicjowanych i kierowanych przez prof. dr. hab. Jerzego Maternickiego z Uniwersytetu Warszawskiego.

W Lublinie nie ograniczono się jednak tylko do prezentacji i korygowania wyników ukończonych już prac. Zastanawiano się także nad metodologicznymi problemami badań historiograficznych oraz ogólniejszymi zjawiskami towarzyszącymi omawianym zagadnieniom.

Ta właśnie problematyka znalazła miejsce w pierwszym z wygłoszonych referatów, w którym prof. dr. hab. Jerzy Topolski (UAM) przedstawił interesujący model rozwoju historiografii, nawiązując do wcześniejszej koncepcji zasygnalizowanej w „Teorii wiedzy historycznej”. Jego podstawą są standardowe i niestandardowe zasady, właściwe dla odpowiedniego okresu rozwoju historiografii. Na konkretnym przykładzie z dziejów nauki historycznej J. Topolski pokazał, jak zmieniał się zasadniczy korpus dyrektyw metodologicznych, jak to, co w pewnym czasie uważane było za nowoczesną twórczość historyczną, za lat kilkadziesiąt stawało się historiografią tradycyjną.

O założeniach metodologicznych prowadzonych badań, ich organizacji i dotychczasowych wynikach mówił J. Maternicki. Autor przewodniego referatu konferencji poinformował m. in., że przedmiotem zainteresowań zespołu stało się ok. 1850 historyków, aktywnie działających w latach 1918—1939. Życie i twórczość tej licznej zbiorowości zostanie poddana wnikliwej analizie przy zastosowaniu nowoczesnych technik badawczych (w tym współpracy z komputerem). Obecnie przygotowuje się obszerne karty dokumentacyjne dla poszczególnych badaczy. Niezbędne informacje uzyskiwane są głównie poprzez wykorzystanie materiałów drukowanych i rękopiśmiennych oraz kwerendy archiwalne. Poważne trudności — twierdził J. Maternicki — sprawia fakt, iż ponad 650 historyków nie zostało upamiętnionych żadnymi tekstami drukowanymi, stąd też konieczność prowadzenia czasochłonnych poszuki-

wań w archiwach, wśród żyjących członków rodzin, znajomych itp. Ułatwić to zadanie ma korespondencyjna wymiana danych pomiędzy członkami zespołu oraz tzw. kwerendy centralne (prowadzone np. w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych czy Pracowni Polskiego Słownika Biograficznego), gromadzące informacje dla wszystkich zainteresowanych. Wiele cennych wiadomości mogliby też udostępnić historycy żyjący, których aktywność pisarska przypadała na lata 1918—1939 (ok. 120). Służyć temu ma ankieta, która za pośrednictwem łam „Kwartalnika Historycznego” i „Wiadomości Historycznych” została skierowana do tych osób. Zakończenie prac zespołu planowane jest na II kwartał 1988 r. i uwieńczone będzie wydaniem dwutomowego dzieła o objętości 70 arkuszy wydawniczych.

„Lubelską” część konferencji otworzył referat prof. dr. hab. Wiesława Śladkowskiego (UMCS), który ukazał mało dotychczas znane tradycje (do 1918 r.) środowiska historycznego na Lubelszczyźnie. Dzięki prezentacji sylwetek Izabelli Czartoryskiej, Hieronima Łopacińskiego, Władysława Olechnowicza, Seweryna Zenona Sierpińskiego, Jana Ambrożego Wadowskiego, Henryka Wiercieńskiego, Władysława Kornela Zielińskiego i in. oraz kompetentnej ocenie ich dorobku powstał zbiorowy portret prekursorów „lubelskiej” nauki historycznej. Wynikające zeń wnioski obligują do uwzględnienia osiągnięć tego okresu w analizie twórczości historiograficznej lat 1918—1939 na tym terenie.

Pozostałe wystąpienia poświęcono okresowi między wojnami. I tak dr Grażyna Karolewicz (KUL) omówiła trzon lubelskiego środowiska historycznego, jaki stanowił w latach 1918—1939 pracownicy naukowo-dydaktyczni Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Dokładnej analizie zostały poddane biografie, dorobek naukowy, działalność wydawnicza oraz dydaktyczna historyków sensu stricto i sensu largo, związanych z różnymi wydziałami tej uczelni.

Referat G. Karolewicz uzupełnił własnymi wspomnieniami emerytowany profesor KUL Czesław Strzeszewski, ostatni już niestety z żyjących historyków uniwersyteckich tamtego okresu. Nestor lubelskich badaczy przeszłości, od roku akad. 1932/1933 pracujący w Katedrze Historii Gospodarczej KUL, zjednął sobie powszechną sympatię słuchaczy, gdyż dzięki doskonałej pamięci, sprawności intelektualnej oraz talentowi krasomówczemu przybliżył szereg postaci oraz atmosferę panującą w gronie historyków lubelskich przed II wojną światową. Wystąpienie Cz. Strzeszewskiego na pewno nie pozostanie bez wpływu na tok prowadzonych badań.

Organizatorzy konferencji, pragnąc uniknąć odpersonifikowania tematyki obrad, uwzględnili w programie również dwa komunikaty poświęcone konkretnym postaciom, mogącym uchodzić za charakterystyczne dla tego środowiska.

Pierwszy z nich wygłosiła G. Karolewicz, przypominając sylwetkę prof. Leona Białkowskiego jako historyka i człowieka prywatnego. Ponieważ twórczość tego znawcy dziejów średniowiecza i nauk pomocniczych historii jest raczej znana (poświęcono jej wiele publikacji), autorka zajęła się głównie pracami o charakterze popularyzatorskim, które były zazwyczaj pomijane w istniejących opracowaniach. G. Karolewicz wykazała, jak wiele informacji może uzyskać historyk historiografii, penetrując ten nurt pisarstwa historycznego.

Autorem drugiego komunikatu był prof. dr hab. Zygmunt Mańkowski (UMCS), który podjął się z kolei przedstawienia nieprofesjonalnych badaczy dziejów Lubelszczyzny, tak charakterystycznych dla tych czasów i terenów. Z. Mańkowski odszedł od tradycyjnych konwencji prezentowania sylwetek i dorobku określonych historyków. Opierając się na elementach biografii takich badaczy regionalnych, jak: Kazimierz Janczykowski, Zygmunt Klukowski i Janusz Peter, pokusił się o szereg refleksji natury ogólnej z zakresu regionalizmu historycznego. Podstawą tych roz-

ważną był postulat traktowania nieprofesjonalnej twórczości historycznej jako zjawiska kulturowego.

Próby wstępnego przedstawienia ogólnej charakterystyki lubelskiego środowiska historycznego II Rzeczypospolitej dokonali natomiast mgr Andrzej Stępnik i mgr Bogusław Wachowicz (UMCS). Autorzy tego komunikatu na podstawie 50 kart dokumentacyjnych historyków lubelskich starali się o wykazanie specyfiki tej kształtującej się dopiero społeczności, posilkując się dostępnymi materiałami porównawczymi. Omówienia doczekał się skład personalny środowiska, pochodzenie społeczne, terytorialne i środowiskowe historyków, ich wykształcenie, staże, stypendia i wyjazdy naukowe, zainteresowania i dorobek wydawniczy, kariery naukowe, działalność pozanaukowa oraz losy tychże badaczy w czasie wojny i okupacji.

Jedną z cech charakterystycznych tej zbiorowości był duży w niej udział procentowy księży (sięgający ok. 20%). Fakt ten zrodził potrzebę przeglądu problematyki z zakresu nauki historii Kościoła w Polsce w latach 1918—1939. Zadania tego podjął się ks. doc. dr hab. Anzelm Weiss (KUL), wysuwając szereg propozycji pod adresem tych członków zespołu, którzy stykają się z pisarstwem historycznym duchownych rzymskokatolickich.

W programie konferencji znalazł się także okolicznościowy referat poświęcony 50 rocznicy śmierci wielkich historyków polskich: Szymona Askenazego, Michała Bobrzyńskiego i Wacława Sobieskiego. Wygłosił go dr Waldemar Łazuga (UAM).

Organizatorzy spotkania dużą ilość czasu poświęcili na dyskusję. Ponieważ miała ona charakter roboczy, niejednokrotnie wykraczała poza wyznaczone ramy czasowe. Największy oddźwięk i różnicę zdań wywołał referat J. Topolskiego. Z przedstawionym linearnym modelem rozwoju historiografii zgodził się dr Jan Pomorski (UMCS), dodając, że dzieje historiografii to swoisty łańcuch postępujących po sobie kolejnych stadiów rozwojowych. W modelu tym — zdaniem interlokutora — brakuje uwzględnienia faktu, że zróżnicowanie wewnątrz historiografii występuje także w danym momencie historycznym oraz że równolegle istnieć może wiele konkurencyjnych modeli badania historycznego. Swoimi wątpliwościami podzielił się natomiast W. Łazuga i prof. dr hab. Władysław A. Serczyk (UJ), który zdecydowanie wystąpił w obronie nieprzemijających, tradycyjnych metod postępowania w badaniu dziejów historiografii. Umiarkowane stanowisko w tej sprawie zajął J. Maternicki, opowiadając się za koniecznością umiejętnego godzenia dawnych i nowych trendów metodologicznych. W dalszej dyskusji głos zabierali m. in.: doc. dr Jerzy Serczyk (UMK), zwracając uwagę na analogie towarzyszące kształtowaniu się środowisk historycznych w Polsce, prof. dr hab. Jerzy Koiendo (UW) w sprawie zaliczenia w poczet historyków niektórych filologów klasycznych, dr Antoni Krawczyk (UMCS) w związku z koniecznością uwzględnienia w przyszłym opracowaniu nowych nazwisk badaczy dziejów Lubelszczyzny oraz doc. dr hab. Julian Dybiec (UJ), doc. dr hab. Czesław Majorek (WSP Kraków), Z. Mańkowski i J. Maternicki na temat problematyki regionalizmu historycznego.

Spotkanie lubelskie nie rozwiązało, rzecz jasna, wszystkich problemów związanych z podjętymi pracami. Nie uzyskano na nim także pełnego wizerunku lubelskiego środowiska historycznego, któremu poświęcono najwięcej czasu. Wartości tego i temu podobnych spotkań nie sposób jednak przecenić. Szeroka wymiana poglądów, często zdecydowanie odmiennych, przyczyniła się m. in. do uzgodnienia szeregu problemów metodologicznych, wskazała istniejące nadal potrzeby badawcze, przybliżyła zakładane cele, potwierdziła także konieczność jak najszybszej realizacji tego ambitnego zamierzenia.

Uczestnictwo większości członków zespołu badawczego „Środowiska historyczne

II Rzeczypospolitej” w obradach konferencji umożliwiło odbycie kolejnego roboczego posiedzenia, na którym dokonano bilansu przeprowadzonych badań oraz sprecyzowano zadania na najbliższe półrocze.

Teksty wyżej wzmiankowanych wystąpień ukazały się drukiem w 1986 r. nakładem Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Andrzej Stępnik

DZIEJE SEJMU POLSKI LUDOWEJ 1944—1984

W dniach 16 i 17 marca 1984 r. w Lublinie w gmachu Lubelskiego Towarzystwa Naukowego odbyła się sesja naukowa „Sejm Polski Ludowej 1944—1984”. Współorganizatorami spotkania byli: Komitet Organizacyjny Muzeum Sejmu Polskiego i Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Sesja lubelska kończyła cykl spotkań poświęconych dziejom polskiego parlamentaryzmu. Poprzednie odbyły się w Poznaniu (parlamentaryzm staropolski), Krakowie (parlamentaryzm na ziemiach polskich w okresie porozbiorowym) i Warszawie (parlamentaryzm II Rzeczypospolitej). W obradach lubelskich uczestniczyli przedstawiciele ośrodków naukowych z Warszawy, Krakowa, Lublina, Poznania, Torunia, Gdańska, Katowic i Łodzi.

Spotkanie otworzył przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Muzeum Sejmu Polskiego poseł prof. dr hab. Jarema Maciszewski. Przypomnił on o inicjatywie powołania MSP i dotychczasowych badaniach prowadzonych nad polskim parlamentaryzmem. Główna rola w opracowaniu koncepcji takiej placówki przypadła ludziom nauki, którzy zajmują się problematyką sejmu. Sesja w Lublinie zamyka ramy chronologiczne prowadzonych w tej dziedzinie badań.

W imieniu gospodarczy głos zabrał dyrektor Instytutu Historii UMCS prof. dr hab. Zygmunt Mańkowski, który powitał licznie zebranych uczestników i gości z przedstawicielami władz społeczno-politycznych województwa oraz grupę byłych i obecnych posłów z regionu lubelskiego.

Pozdrowienia i podziękowania za przygotowanie sesji w Lublinie — w imieniu Prezydium Sejmu — przekazał wicemarszałek prof. dr hab. Jerzy Ozdowski. Przypominając odbyte dotychczas spotkania naukowe, mówca stwierdził m. in. „[...] ich doniosłym zadaniem było wypracowanie w toku swobodnej dyskusji w miarę wspólnego poglądu na historię polskiego parlamentaryzmu. Z wielką wnikliwością i pełnym obiektywizmem formułowano podstawowe prawdy dotyczące rozwoju organów politycznej reprezentacji, najpierw stanowych, a później narodowych, przy czym i referenci, i dyskutanci dążyli nie tylko do ustalenia faktów, ale i do wykrycia zależności między nimi, a także do ukazania powtarzalnych tendencji”. W toku swej wypowiedzi prof. Ozdowski przypomniał rolę, jaką w 40-leciu PRL odegrała Krajowa Rada Narodowa i Sejm. Nawiązał także do spotkania Prezydium Sejmu z Prezydium Polskiej Akademii Nauk, które było potwierdzeniem stałej współpracy środowisk naukowych z Izbą Sejmową, ułatwiającą parlamentowi działalność ustawodawczą, uchwałodawczą i kontrolę.

Kolejni mówcy: rektor UMCS prof. dr hab. Józef Szymański i prof. Leon Kuroski, przekazali uczestnikom obrad życzenia i pozdrowienia od władz Uniwersytetu i nieobecnego wicemarszałka KRN Stanisława Szwalbego.